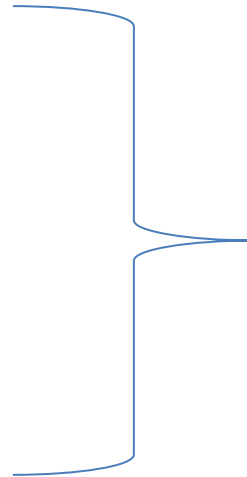

Αρχαίες ελληνικές επιγραφές

8^{ος} π.Χ. αιώνας - 5^{ος}/6^{ος} μ.Χ. αιώνας

**επιγραφές
πάπυροι
φιλολογικά κείμενα
αρχαιολογικά μνημεία**

Πηγές της Ιστορίας

χρονική περίοδος και γεωγραφικές περιοχές *Επιγραφικής*

Χρονικά όρια: 8^{ος} π.Χ. αι. – 6^{ος} μ.Χ. αιώνας. [1300 περίπου χρόνια]

Οι παλαιότερες ελληνικές επιγραφές των ιστορικών χρόνων χρονολογούνται στο δεύτερο ήμισυ του 8ου αι. π.Χ. με αφετηρία την «Οινοχόη του Διπύλου» που θεωρείται η αρχαιότερη επιγραφή γραμμένη στο αλφάβητο 740/730 π.Χ. Από τότε μέχρι το τέλος του αρχαίου κόσμου, τον 6ο αι. μ.Χ. «Επιγραφή της Αγάπης», υπάρχει μία αδιάλειπτη σειρά επιγραφικών κειμένων.

Οι περισσότερες επιγραφές βρέθηκαν στην Ελλάδα. Από αυτές οι 14.500 επιγραφές βρίσκονται στο Επιγραφικό Μουσείο και 7.500 επιγραφές στην Αγορά των Αθηνών, σε αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία της Ελλάδας και του εξωτερικού. Τα επιγραφικά ευρήματα καλύπτουν την ιστορία των 13 περίπου αιώνων και γεωγραφικά εκτείνονται από την περιοχή της Ισπανίας μέχρι την Ινδία και από τη Ρουμανία μέχρι τη Λιβύη και την Αίγυπτο.

- Τα κείμενα σε σκληρό υλικό εκθέτουν περιληπτικά ό,τι ήταν γραμμένο σε φθαρτό, μαλακό υλικό, κυρίως σε περγαμηνή. Το κείμενο γραμμένο στο φθαρτό υλικό (περγαμηνή ή πάπυρο) περιείχε λεπτομέρειες και φυλασσόταν σε μικρά κουτιά, τις κιβωτούς. Αυτά τα κείμενα δεν ήταν δυνατόν να τα εκθέσουν στην αγορά, έτσι ένας χαρακτήρας διατασσόταν να γράψει τα σημαντικότερα σημεία του κειμένου, κυρίως όσα δηλαδή αφορούσαν δημόσια θέματα και έπρεπε να πληροφορηθούν οι πολίτες (διαφάνεια).
- Όταν το πρωτότυπο κείμενο με τον καιρό χάθηκε, παρέμειναν οι επιγραφές που μας διασώσουν ό,τι πρωτογενώς είχε γραφεί στα μαλακά υλικά, για αυτό και πολλές φορές τα επιγραφικά κείμενα δεν είναι λεπτομερέστατα και μας αφήνουν κάποια κενά. Η απώλεια, λοιπόν, των κειμένων σε φθαρτό υλικό παραχώρησε την θέση των πρωτοτύπων στις επιγραφές.

Οι πρωτότυπες επιγραφές μπορεί να ήταν: → ιδιωτικές
→ δημόσιες

Ιδιωτικές και δημόσιες επιγραφές

- Στις **ιδιωτικές** επιγραφές ο χαράκτης ακολουθούσε το σχέδιο του εντολοδόχου, ενώ στις **δημόσιες** ο χαράκτης ακολουθούσε συγκεκριμένη μέθοδο. Γνώριζε δηλαδή τον τρόπο ως πιο σημαντικό, άλλωστε την εποπτεία χάραξης των ψηφισμάτων έχει αναλάβει ο γραμματέας της Εκκλησίας του Δήμου.
- Στο «αρχείο» της πόλης φυλάσσονταν οι αποφάσεις και οι νόμοι που ήταν σε ισχύ, γραμμένα σε πάπυρο ή περγαμηνή, και φυλάσσονταν σε ξύλινα κιβώτια που ονομάζονταν «κιβωτοί».

Πώς θα γίνονταν γνωστοί οι νόμοι στους πολίτες;

Οι νόμοι χαράσσονταν σε πλάκες, **πινακίδες με ασβέστη** ήτοι **λευκώματα**.

Η κοινοποίηση ενός νόμου γινόταν με την αναγραφή των βασικότερων σημείων του σε σκληρό υλικό. Συχνά γράφονταν σε πινακίδες καλυμμένες με άσπρο χρώμα (**λεύκωμα**), όπως η «Σολώνεια Νομοθεσία» γράφτηκε σε τετράγωνες παραστάδες στερεωμένες σε άξονες.

Τα επίσημα έγγραφα ή οι κατάλογοι για μακροχρόνια χρήση καθώς και οι τιμές που απονέμει ο δήμος σε πολίτες για τις υπηρεσίες που του προσέφεραν, γράφονταν σε πέτρα και ορείχαλκο. Σε αυτές αναγράφεται συνήθως μέρος του πρωτοτύπου κειμένου, γι' αυτό συχνά το ίδιο κείμενο αναγράφεται σε περισσότερες από μία επιγραφές που μεταξύ τους δεν συμφωνούν απολύτως.

Εύλινες πινακίδες

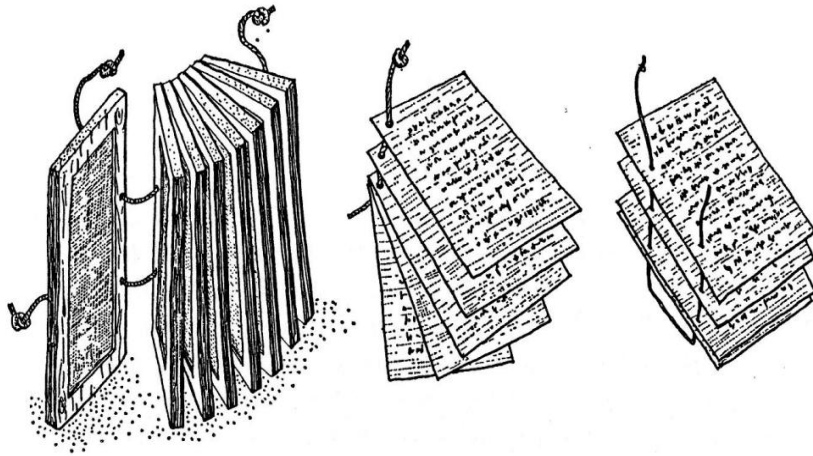
- Περιστασιακή χρήση στον αρχαίο κόσμος: διοίκηση-σημειώσεις-ασκήσεις-αποδείξεις

π.χ. Ο *Αγαμέμνων* του Σοφοκλή διαβάζει τον κατάλογο των αρχηγών από πινακίδα.

Στις *Νεφέλες* ο Στρεψιάδης εισηγείται στο Σωκράτη να προκαλέσει την ακύρωση της δίκης κάνοντας να λιώσει στον ήλιο το κερί.

Εύλινες πινακίδες

Περίπλοκη κατασκευή
Ακριβές
Βαριές
Δύσκολες στην
αποθήκευση

Ενεπίγραφο βάθρο της «κόρης» του Αντήνωρα. 540 – 530 π.Χ.

1. Νέαρχος ἀνέθεκεν []-
ὕς ἔργον ἀπαρχέν τάθ[]
3. Ἀντένορ ἐπ[]-
ο Εὐμάρος τ[]

Μετάφραση:

*«Ο Νέαρχος αφιέρωσε στην Αθηνά ως απαρχή των κερδών από την εργασία του.
Ο Αντήνωρ, ο γιος του Ευμάρους κατασκεύασε το άγαλμα»*

- Η επιγραφή βρίσκεται στο Μουσείο της Ακρόπολης. Το βάθρο (από πεντελικό μάρμαρο) αποτελείται από 3 κομμάτια. Φέρει στοιχηδόν τετράστιχη επιγραφή ελλιπή στη δεξιά πλευρά. Ανακαλύφθηκε κοντά στο Ερέχθειο μαζί με 13 άλλα αρχαϊκά γυναικεία αγάλματα, επιγραφές και αρχιτεκτονικά μέλη.
- Ο **Νέαρχος** της επιγραφής ταυτίστηκε με έναν από τους καλύτερους αγγειογράφους του μελανόμορφου ρυθμού που άκμασε στην Αθήνα ανάμεσα στα 540 – 530 π.Χ.
- Στην Ακρόπολη βρέθηκαν τεμάχια πήλινων αγγείων φέροντας την επιγραφή: «**Νέαρχος μ' έγγραφσεν κα [ποίησεν] μάλλον κανέθεκεν**» και έτσι κάποιοι εκδότες συμπληρώνουν «**Ο κεραμεύς**».

Ενεπίγραφο βάθρο της «κόρης» του Αντήνωρα. 540 – 530 π.Χ.

- Ο Νέαρχος της επιγραφής ταυτίστηκε με έναν από τους καλύτερους αγγειογράφους του μελανόμορφου ρυθμού που άκμασε στην Αθήνα ανάμεσα στα 540 – 530 π.Χ. στην Ακρόπολη βρέθηκαν τεμάχια πήλινων αγγείων φέροντας την επιγραφή: «Νέαρχος μ' έγγραφσεν κα [ποίησεν] μάλλον κανέθεκεν» και έτσι κάποιοι εκδότες συμπληρώνουν «Ο κεραμεύς».
- Το άγαλμα της κόρης που βρισκόταν πάνω στο βάθρο υπερέχει ως προς την καλλιτεχνική αξία από όλα τα αγάλματα των «κορών» του Μουσείου της Ακρόπολης. Ο Αντήνωρ είναι ο γνωστός καλλιτέχνης που φιλοτέχνησε το άγαλμα των τυραννοκτόνων, Αρμοδίου και Αριστογείτονος, το 510 π.Χ. το σύμπλεγμα το πήρε μαζί του ο Ξέρξης στην Περσία και οι Αθηναίοι, μετά το τέλος των Περσικών πολέμων, το αντικατέστησαν με άλλο φιλοτεχνημένο από τους γλύπτες Κριτία και Νησιώτη (447 / 6). Το έργο του Αντήνωρα το έφερε πίσω στην Ελλάδα ο Αλέξανδρος ή ο Αντίοχος (Παυσανίας Α, 8, 5 και Αρριανός “Ανάβαση” Γ, 16, 7 / Ζ 19, 2).
- Ο πατέρας του Αντήνωρα ταυτίστηκε με τον Αθηναίο ζωγράφο που κατά τον Πλίνιο (Φυσική Ιστορία 35, 56) πρώτος διέκρινε στη ζωγραφική την παράσταση του άντρα από της γυναίκας και τόλμησε να μιμηθεί όλες τις μορφές.

Αποκατάσταση κειμένου

IG I₃ 628 (520 π.Χ.)

Νέαρχος ἀνέθεκεν [ho κεραμε]-
ὺς ἔργον ἀπαρχὲν τὰθ[εναίαι].

vacat 0.043

II.1 Ἀντένορ ἐπ[οίεσεν h]-
ο Εὐμάρος τ[ὸ ἄγαλμα].

I.Kourion 123 ca. 110 AD?

1 Ἀπόλλωνι Ὑλάτῃ #⁵⁶ καὶ
Ἀπόλλ[ωνι Καίσαρι]

Πολύκτ[ητος] Τίμωνος κεραμ[εὺς
ὕπὲρ ἑαυτοῦ?]

[εὐ]χὴν ννν καὶ Ὀν[ησ— — — —
— —]

IG I³ 824 (475 π.Χ.)

[Ε]ὐφρόνιος [: ἀνέθεκε]ν [:
—c.7—]

κεραμεὺς : [τὰθ[εναί]αι
δε[κάτεν].

2a

3[.....15.....]ερ— — —

IG I³ 633 (510-507 π.Χ.)

Πεῖκον εὐχσά-

μενος κερα-

μεὺς δεκάτεν

ἀνέθεκεν

Ενεπίγραφο βάθρο της «κόρης» του Αντήνωρα. 540 – 530 π.Χ.

1. *Νέαρχος* ἀνέθεκεν [ἡο κεραμε]-
ὺς ἔργον ἀπαρχὲν τᾶθ[εναίαι].
3. *Ἀντένορ* ἐπ[οίεσεν ἡ]-
ο Εὐμάρος τ[ὸ ἄγαλμα].

Η χρονολόγηση των επιγραφών

Ο επιγραφικός χρειάζεται να αναζητήσει και να ερμηνεύσει τα στοιχεία που παρέχει η επιγραφή. Αυτά τα στοιχεία είναι:

- Το κείμενο
- Το υλικό
- Το μνημείο πάνω στο οποίο είναι χαραγμένη η επιγραφή

Επιγραφή της Νικάνδρας από τη Δήλο
(7ος π.Χ. αιώνας.)

ΝΙΚΑΝΔΡΑ ΔΟΥΠ ΑΓΒΘ
ΝΙΚΑΝΔΡΑ ΔΟΥΠ ΑΓΒΘ
ΝΙΚΑΝΔΡΑ ΔΟΥΠ ΑΓΒΘ

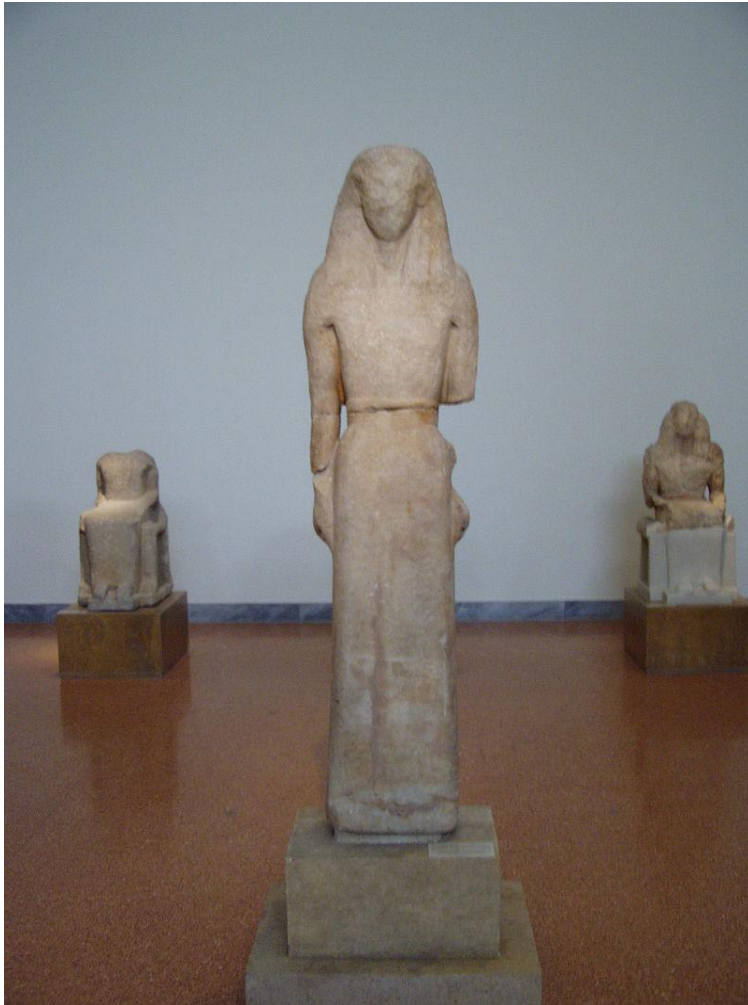
ΝΙΚΑΝΔΡΑ ΜΕ ΑΦΙΕΡΩΣΕ
ΣΤΗ (ΘΕΑ) ΠΟΥ ΤΟΞΕΥΕΙ
ΕΥΣΤΟΧΑ ΚΑΙ ΡΙΧΝΕΙ ΑΠΟ
ΜΑΚΡΙΑ ΤΑ ΒΕΛΗ, Η ΚΟΡΗ
ΤΟΥ ΔΕΙΝΟΔΙΚΗ ΤΟΥ
ΝΑΞΙΟΥ, ΞΕΧΩΡΙΣΤΗ
ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΙΣ ΑΛΛΕΣ,
ΑΔΕΡΦΗ ΤΟΥ ΔΕΙΝΟΜΕΝΗ
ΚΑΙ ΤΩΡΑ ΣΥΖΥΓΟΣ ΤΟΥ
ΦΡΑΞΟΥ.

- Νικάνδρη μ' ανέθεκεν
ἡ<έ>κηβόλοι ἰοχεαίρηι,
κόρη Δεινοδίκη το
Ναησίο, ἔησοχος ἀλήον,
Δεινομένεος δὲ
κασιγνέτη, Φηράησου δ'
ἄλοχος ν[ῦν].

Μετάφραση:
Η Νικάνδρα με αφιέρωσε
στη (θεά) που τοξεύει
εύστοχα και ρίχνει από
μακριά τα βέλη, η κόρη
του Δεινοδίκη του
Νάξιου, ξεχωριστή
ανάμεσα στις άλλες,
αδερφή του Δεινομένη
και τώρα σύζυγος του
Φράξου.

Άγαλμα από τη Δήλο, 7^{ος} π.Χ. αιώνας

(σήμερα εκτίθεται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

- Το μαρμάρινο άγαλμα ύψους 1,75 μέτρα παριστάνει μια κόρη σε όρθια στάση. Έχει σχήμα ελλειψοειδούς στήλης, η οποία δια επεξεργασίας πήρε μορφή ανθρώπινη.
- Το κεφάλι έχει επίπεδο ωοειδές σχήμα, η μακριά κόμη πέφτει στους ώμους. Τα χαρακτηριστικά του προσώπου δεν σώζονται, ενώ το σώμα είναι κάπως άτεχνο.
- Η κόρη είναι ντυμένη με μακρύ φόρεμα που φέρει ζώνη στη μέση.
- Το άγαλμα ήταν ζωγραφισμένο με χρώματα που αναδείκνυαν τα χαρακτηριστικά του γυναικείου σώματος.
- Στην αριστερή πλευρά του φορέματος υπάρχει ιερή έμμετρη επιγραφή, βουστροφηδόν, η οποία αποκαλύπτει ότι το άγαλμα ήταν αφιερωμένο στην θεά Άρτεμη.

Η αφιέρωση της Νικάνδρας

- Η έμμετρη επιγραφή (τρεις δακτυλικοί εξάμετροι στίχοι) μας πληροφορεί ότι το άγαλμα είναι ανάθημα της Νικάνδρας από τη Νάξο. Η περηφάνια με την οποία η αναθέτρια ισχυρίζεται ότι ξεχωρίζει ανάμεσα στις υπόλοιπες γυναίκες (ἑξοχος ἄλλων) και απαριθμεί τους άνδρες της οικογένειάς της (είναι κόρη του Δεινοδίκη, αδελφή του Δεινομένη και γυναίκα του Φράξου) δείχνει ότι ανήκε σε ένα από τα ισχυρότερα και πλουσιότερα αριστοκρατικά γένη του νησιού.
- Η απόφαση της Νικάνδρας να αφιερώσει στη Δήλο, στο σημαντικότερο κοινό ιερό των Ιώνων, ένα μαρμάρινο άγαλμα της Άρτεμης (έργο ασυνήθιστο για την εποχή και οπωσδήποτε πολύτιμο) απορρέει από τη διάθεσή της να διατρανώσει ότι είναι η πρώτη και καλύτερη.

Μ. Βουτυράς & Αλ. Γουλάκη-Βουτυρά, *Η Αρχαία Ελληνική Τέχνη και η Ακτινοβολία της*, http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/art/page_027.html

Επιτύμβιο άγαλμα κόρης στο βάθρο του οποίου ήταν χαραγμένη η επιγραφή της Φρασικλείας

Βρέθηκε στη Μερέντα Αττικής. Πρόκειται για επιτύμβιο άγαλμα.

Διατηρείται σε άριστη κατάσταση. Φορά ποδήρη χειριδωτό χιτώνα και ψηλή στεφάνη με φυτικό διάκοσμο, ενώ με το αριστερό χέρι κρατά μπουμπούκι λωτού. Ύψος: 1,79 μ., ύψος με τη βάση και την πλίνθο: 2,115 μ.

Το βάθρο του αγάλματος ήταν εντοιχισμένο σε εκκλησία κοντά στον τόπο εύρεσής του. Στην όψη φέρει επιγραφή με το όνομα της νεκρής Φρασικλείας:

ΣΗΜΑ ΦΡΑΣΙΚΛΕΙΑΣ ΚΟΡΗ ΚΕΚΛΗΣΟΜΑΙ
ΑΙΕΙ ΑΝΤΙ ΓΑΜΟΥ ΠΑΡΑ ΘΕΩΝ ΤΟΥΤΟ
ΛΑΧΟΥΣ' ΟΝΟΜΑ.

Στην αριστερή πλευρά σώζεται σε επιγραφή το όνομα του γλύπτη: ΑΡΙΣΤΙΩΝ
ΠΑΡΙ[ΟΣ Μ' ΕΠ]Ο[Ε]ΣΕ.

Επιτάφιος Φρασίκλειας 540 π.Χ.

ΖΕΜΑΦΡΑΕΤΚΛΕΙΑΖ
ΚΟΡΕΚΕΚΛΕΖΟΜΑΙ
ΑΙΕΙΑΝΤΙΛΑΜΟ
ΠΑΡΑΘΕΟΜΤΟΥΤΟ
ΛΑΧΟΣΟΜΟΜΑ